

Н. В. Бондарчук,
к. е. н., доц., докторант, Рада по вивченню продуктивних сил України НАН України

ОСНОВНІ ЧИННИКИ ВПЛИВУ НА ФОРМУВАННЯ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ РОЗВИТКУ ІННОВАЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ РЕГІОНІВ

У статті визначено основні чинники впливу на формування державної політики розвитку інноваційного потенціалу регіонів, до яких відносяться: науково-технічні, загально-економічні, наявність ресурсного забезпечення, інноваційність системи.

In article major factors which influence formation of a state policy of development of innovative potential of regions are induced, namely: scientific and technical, economic, presence of resource maintenance, system of innovation.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Найважливішим фактором додання динамізму розвитку регіону, національної економіки будь-якої країни світу є науково-технічний прогрес, основні напрями якого, як відомо, визначає науково-технічна політика.

З її допомогою держава націлює суспільство на вирішення найважливіших науково-технічних проблем як суспільного, так і галузевого й регіонального рівня; підтримку пріоритетних напрямів фундаментальних і прикладних досліджень; нормування напрямів і темпів розвитку інноваційного потенціалу як засобів забезпечення науково-технічної діяльності, що реалізують завдання науково-технічного прогресу; здійснення найважливіших організаційних і економічних заходів спрямованих на прискорення науково-технічного прогресу й досягнення поставлених цілей.

Одним з найважливіших аспектів науково-технічної політики є використання та розвиток інноваційного потенціалу — ресурсів науково-технічної діяльності в регіоні.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ ТА ПУБЛІКАЦІЙ

Грунтовне дослідження різних аспектів формування державної політики розвитку інноваційної діяльності здійснили у своїх працях О.М. Алімов, М. Альберт, Б.М. Андрушків, І. Ансофф, О.І. Амоша, І.В. Андел, Ю.М. Бажал, А.Є. Батюк, Л.К. Безчасний, С.О. Біла, О.І. Білоцерківський, М.С. Білик, В.Г. Бодров, Р.В. Бойко, П.Т. Бубенко, П.Ю. Буряк, О.В. Бутюк, Л. Водачек, О. Водачкова, А.С. Гальчинський, В.М. Геєць, О.І. Дацій та ін. У результаті проведених досліджень вирішено багато питань теоретичного та методологічного характеру. В численних працях науковців питання формування регіональної державної політики та використання інноваційного потенціалу не отримали належного наукового відображення.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

Для успішного вирішення даної проблеми, а саме — формування державної політики розвитку інноваційного потенціалу регіонів України, необхідно мати чітке уявлення про структуру інноваційного потенціалу регіону, взаємозв'язки між компонентами інноваційного потенціалу регіону, про систему та фактори, що дозволяють найбільш повно й ефективно реалізувати на практиці закладені в ньому можливості.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Вітчизняна наука досить плідно розробляла ідеї інноваційного розвитку, оскільки самі по собі вони не суперечили ідеологічній доктрині, яка застосовувалась в державі та

повністю погоджувалась із нею. Необхідність систематичного відновлення виробництва неодноразово підкреслювалася класиками марксизму-ленінізму.

На сьогодні існують наступні проблеми, що стримують розвиток інноваційного потенціалу в Україні:

— відсутність науково-методологічної бази формування інноваційної системи;

— відсутність системності у здійснюваних державою заходах щодо реалізації інноваційного потенціалу національної економіки;

— державне управління інноваційною діяльністю здійснюється без чітко сформульованої стратегії науково-технологічного та інноваційного розвитку, інтегралу її реалізації, послідовної та виваженої зовнішньої та внутрішньої економічної політики;

— відсутність дієвої системи пріоритетів розвитку науково-технологічної сфери:

— пріоритети інноваційного розвитку проголошені суто формально, механізми їх реалізації не відпрацьовані;

— неготовність апарату державного управління до предметної діяльності, спрямованої на інноваційний розвиток економіки;

— державне управління інноваційною діяльністю забезпечується за галузевим принципом;

— нескоординованість дій суб'єктів інноваційної діяльності;

— недостатність фінансових ресурсів для забезпечення наукових досліджень та впровадження інноваційних розробок: — незважаючи на деякі успіхи в стабілізації макроекономічних показників, не вдається домогтися відчутних результатів у створенні сприятливих умов для інноваційної діяльності вітчизняних виробників, що, зокрема, відбивається на показниках експорту інноваційної продукції;

— інноваційна сфера нашої країни і досі не стала посправжньому привабливою для вітчизняних та іноземних інвесторів. Значною мірою такий результат пов'язаний з обмеженими можливостями держави в спрямуванні фінансових потоків у інноваційний розвиток економіки і недостатнім державним стимулюванням інноваційної діяльності;

— в Україні не завершилися процеси перерозподілу власності;

— недовідомість нормативно-правової системи регулювання і стимулювання інноваційної діяльності;

— незважаючи на те, що базове законодавство, необхідне для формування в Україні розвинутого ринку інноваційної продукції, вже значною мірою створено, його практичне використання стримується вкрай недостатньою інфраструктурою, нерозвиненістю системи захисту інтелектуальної власності;

Таблиця 1. Фактори, які впливають на формування державної політики розвитку інноваційного потенціалу регіонів

Фактор	Характеристика
Науково-технічний	Кількість робітників
	Кількість патентів
	Питома вага наукових публікацій, що друкується в державі відносно їх загальної кількості
	Питома вага наукоємної продукції на експорт в загальному розмірі експорту
	Обсяг наукових досліджень
	Ступінь незалежності вітчизняної науки від сфери зовнішнього впливу
	Ступінь інноваційності наукових досліджень та розробок
	Потенційна можливість використання результатів наукових досліджень та розробок
	Питомі витрати, які здійснюються при проведенні наукових досліджень та розробок, при модифікації та диверсифікації продукції, що виготовляється
	Скорочення періоду, який відокремлює стадію дослідження та розробок від інноваційного періоду
	Тривалість окремих стадій циклу «дослідження – виробництво – споживання»
	Кількість новацій, що не дійшли до стадії винаходів, але дозволяють використовувати їх потенціал, який в ньому знаходиться
	Ресурсне забезпечення
Грошові кошти, які використовуються для фінансування сфери наукових досліджень та розробок	
Частка коштів, які направляються до сфери науково-технічних розробок та інноваційної діяльності, в загальному обсязі витрат регіону	
Частка державних витрат на наукову та наукові розробки в загальному обсязі витрат	
Рівень концентрації ресурсів на найбільш перспективних з економічної точки зору напрямках наукових досліджень та розробок	
	Ресурсна незалежність регіональної економіки щодо матеріально-технічних ресурсів, необхідних для здійснення наукової, проектно-конструкторської та інноваційної діяльності
	Рівень концентрації наявних у регіоні ресурсів в інноваційній сфері суспільного виробництва
Загальноекономічні фактори	Широта й глибина, виробленого в регіоні асортименту продукції
	Ступінь конкурентоспроможності регіональних товарів на світовому ринку
	Потужність і стабільність регіональної фінансової системи
	Частка великих вітчизняних підприємств на світовому ринку
	Пропорція між малими й великими підприємствами
Інноваційність макросистеми	Наявність вихідного науково-технічного потенціалу (зачевила), що може служити базою інноваційного розвитку регіону
	Темпи відновлення основних фондів
	Темпи появи нових технологій
	Ступінь оновленості асортименту продукції, що виробляється в регіоні
	Ступінь застарілості використовуваного господарюючими суб'єктами виробничого апарата
	Наявність вихідного науково-технічного потенціалу (зачевила), що може служити базою інноваційного розвитку регіону

— повільне формування в Україні сучасного і масштабованого ринку інноваційної продукції;

— спроби здійснення галузевих "технологічних стрибків" за умов збереження загальної несприятливості підприємницького та інвестиційного клімату в країні, надмірного фіскального тиску, неефективності інституційної структури економіки, що обертаються втратами інших секторів економіки. Продукція високотехнологічних галузей не знаходить збуту в інших галузях через великий технологічний відрив і відсутність мотивації до її використання, що суттєво знижує синергетичний ефект інновацій, відтак, ефективність таких "точок зростання" нівелюється в суспільному масштабі.

З огляду на існування поряд з проблемами, які можна розглядати по-різному, — і як позитив, і як негатив — позитивних тенденцій розвитку інноваційних процесів, спробуємо віднайти шляхи для розв'язання та вирішення даних проблем.

Вважаємо, що істотними факторами, що впливають на формування державної політики розвитку інноваційного потенціалу є наступні: науково-технічні фактори; фактори ресурсного забезпечення; загальноекономічні фактори (табл. 1) [5, с. 31—38].

За даним підходом вважаємо за необхідне враховувати ще ряд факторів, які визначають масштаби й темпи інноваційної діяльності при формуванні державної політики розвитку інноваційного потенціалу регіонів.

Масштаби здійснення інноваційної діяльності та іннова-

ційного потенціалу визначені під впливом наступних факторів:

— фактор невизначеності, який не завжди дозволяє передбачити доцільність реалізації того чи іншого напрямку науково-технічного розвитку;

— адекватність планів, що погоджують стадію НДР з виробництвом, збутом та після реалізаційним обслуговуванням, із стадією інноваційної дифузії — модифікацією й модернізацією виробленої продукції та припиненням її виробництва;

— складність забезпечення відповідності короткострокових тенденцій розвитку національного господарства в цілому та окремих господарюючих суб'єктів довгостроковим концепціям розвитку;

— ступінь орієнтованості інноваційної діяльності на потребах регіону;

— складність забезпечення відповідності рівня інноваційного потенціалу національної економіки міжнародному рівню у складі аналогічних показників;

— виявлення й підтримка конкурентоспроможності вітчизняних інновацій на світовому ринку;

— ступінь ризикованості нововведень у вітчизняній практиці;

— надійність правового захисту підприємництва у сфері наукових досліджень й інноваційної діяльності;

— ступінь державної участі в інноваційній діяльності, пов'язані з ресурсною підтримкою венчурної діяльності й замовленнями на розробку нововведень.

Сучасна інноваційна теорія не може не брати до уваги досягнення інтеграційного маркетингу, що істотною мірою є аналогічним теорії інноваційного розвитку, та деякою мірою може бути застосована до інноваційної діяльності. За своїми параметрами маркетингова теорія близька до самої ідеї інновації, оскільки в її основі лежать дві необхідних інноваційних умови — необхідність підтримки конкурентоспроможності бізнесу та необхідність постійного пристосування до вимог споживачів.

Дана обставина, на думку автора, змушує прийняти інтеграційний маркетинг як основу здійснення інноваційної діяльності і доповнити вищенаведений перелік групою факторів, орієнтованих на інтеграційний маркетинг.

У числі цієї групи автор відповідно до теорії та практики менеджменту і маркетингу [1, с. 197—216; 2, с. 48—175] рекомендує враховувати наступні, дві основні підгрупи істотних умов, що визначають масштаби інноваційного потенціалу:

- по-перше, фактори, зумовлені діями виробника;
- по-друге, фактори, що характеризують вплив споживача.

Перша підгрупа маркетингових факторів виражає інноваційні можливості виробника й дозволяє оцінити:

- готовність до введення змін в існуючу практику — можливість адаптації підприємств регіону до неочікуваних подій;
- готовність змінювати існуючу дійсність відповідно до власного уявлення про неї — можливість формування попиту на нові потреби;
- готовність до реалізації нововведень, що є природною потребою функціонуючого підприємств у регіоні — прагнення до створення бізнесу, у якому немає технічних, технологічних, організаційних недоліків;
- готовність до конкурентної боротьби — можливості адаптації підприємств регіону до вимог, що змінюються, галузі, суміжних галузей, ринку;
- готовність до будь-яких демографічних змін — ступінь адаптації до вимог будь-якого споживача, можливість адаптації до змін у складі робочої сили в регіоні;
- готовність до задоволення акціотажного попиту — можливості адаптації підприємств регіону до мінливих ціннісних критеріїв сприйняття або настрою споживача відносно своїх потреб;
- готовність до сприйняття і використання нового знання — рівень консервативності підприємств регіонів та державного управління.

Фактори першої групи характеризують мобільність і маневреність підприємств регіону щодо використання наявних у його розпорядженні ресурсів, а також ступінь ризику, на який можуть піти підприємства регіону, використовуючи нововведення для поліпшення або підтримки свого положення.

Фактори другої групи, на нашу думку, характеризують, насамперед, інноваційну сприйнятливість підприємств регіону та їх готовність до нововведень будь-якого характеру. Крім того, ці фактори дозволяють оцінити потенціал менеджменту конкретного господарюючого суб'єкта, регіону та держави в цілому, рівень його динамізму й маркетингової орієнтованості, пов'язані з формуванням нових потреб і пристосуванням споживчого ринку до продуктів, що випускається підприємством.

Третя група факторів служить для характеристики потенціалу управлінського апарату, який використовується в регіоні та можливостей його удосконалення.

Четверта група факторів характеризує інноваційний потенціал регіону стосовно до можливостей конкурентної боротьби на конкретному сегменті споживчого ринку. Чим вище інноваційний потенціал регіону, тим більший рівень конкурентоспроможності він має.

П'ята група факторів характеризує рівень інноваційності регіону стосовно до можливостей задоволення споживчого попиту, розміри й структура якого змінюються в залежності від зміни демографічних характеристик навколишнього середовища регіону.

Шоста група факторів відображає як достатність виробничих можливостей регіону, так і рівень його інноваційності. Крім цього, ці фактори є характеристиками інноваційної достатності регіону, оскільки відображають його можливість з урахуванням будь-яких вимог споживачів.

З погляду інтеграційного маркетингу дві останні групи факторів є основними, оскільки визначають можливості динаміки основних параметрів регіону й рівень їхньої готовності до задоволення будь-яких змін попиту, що відбуваються в результаті впливу динаміки споживчої поведінки, незалежно від причин, які їх викликали.

Сьома група факторів дозволяє оцінити інноваційну сприйнятливість підприємств регіону та їх готовність до відновлення як виробничого апарату, так і асортименту продукції, яка виготовляється.

Грунтуючись на знанні факторів, що істотно визначають динаміку інноваційного потенціалу, можна охарактеризувати її параметри і на цій основі виробити рекомендації, пов'язані з розробкою стратегії стійкого економічного зростання розвитку регіонів та держави в цілому.

Вплив факторів, що визначають масштаби й напрями науково-технічного розвитку регіону, багато в чому зумовлений співвідношенням сфер науково-технічної й інноваційної діяльності. Масштаби діяльності в сфері науково-технічних розробок істотно можуть визначати розміри інноваційного потенціалу, якими володіють як окремі регіони, так і держава в цілому. Тому розгляд факторів, що визначають динаміку інноваційного потенціалу й сфери наукових й науково-технічних розробок, необхідно вести за групами факторів, сформованих залежно від ступеня впливу на інноваційний потенціал регіону.

Сучасний стан самої системи державного управління, зокрема діяльністю та формуванням підприємницького середовища, перебуває не на належному рівні. За пройдений період ринкових перетворень вже потребує оновлення чи модифікації сама система управління. Ми сьогодні маємо статус країни з ринковою економікою, тому всі методи управління, розвитку мають бути оновлені та модифіковані. Сьогодні ті засоби досягнення передових позицій у пріоритетних галузях науки, які існують у національній системі, поступово вивірюють позиції України з колишніми країнами ЄСРП.

ВИСНОВКИ

Для вітчизняної економіки саме інновації й інноваційний розвиток є тією рушійною силою, що спроможна забезпечити економічну незалежність України і подолання розриву з розвиненими державами за принципом "обганяти не доганяючи". Тобто не йдучи шляхом, який інші вже пройшли, здобувши при цьому світну позицію на світовому ринку, а йти, безсумнівно, у руслі світового розвитку, але своїм шляхом, вишукуючи і реалізуючи свої потенційні переваги, займаючи провідні позиції в тих сферах діяльності, де для цього є умови. Природно, що цим процесом необхідно цілеспрямовано й ефективно управляти, не покладаючись на дію тільки ринкових регуляторів.

Література:

1. Гэлбрейт Д.К. Экономические теории и цели общества / Д.К. Гэлбрейт. — М.: Прогресс, 1979. — С. 203.
2. Дагаев А.А. Фактор НТП в современной рыночной экономике: учебное пособие / А.А. Дагаев. — М.: Наука, 1994. — 207 с.
3. Інноваційно-технологічний розвиток України: стан, проблеми, стратегічні перспективи: Аналітичні матеріали до Парламентських слухань / [Л.І. Федулова, Г.О. Андрощук]; за ред. Л.І. Федулової. Ін-т екон. та прогноз. НАН України. — К., 2009. — 196 с.
4. Кокурин Д.И. Инновационная деятельность / Д.И. Кокурин. — М.: Экзамен, 2001. — 576 с.
5. Семиноженко В.П. Новый регионализм / В.П. Семиноженко, Б.М. Данилишин. — К.: Наукова думка, 2005. — С. 19.